

När man vill förstå en författare djupare än vanligt, då besöker man dennes hemort, skriver författaren och journalisten Ak Welsapar. För honom öppnade Jan Fridegårds författarskap en dörr till den gemensamma hemorten Enköping.

I Jan Fridegårds fotspår

Essä

● **Om skribenten:** Ak Welsapar, född i Turkmenistan, är författare till ett 20-tal böcker, medlem i Svenska författarförbundet och hedersmedlem i Internationella PEN-klubben. Han har magisterexamen i journalistik (1979) och litteratur (1989) från universitet i Moskva och masterexamen i filosofi (2019) från Uppsala universitet.

På grund av sina undersökande artiklar om miljöförstöringen i Turkmenistan utsågs han 1993 ur Författarförbundet och Journalistförbundet i sitt hemland och förklarades av regimen till folkskylts fiende och hans böcker brändes på bål. Numera är Ak Welsapar bosatt i Enköping.

Min första bekantskap med Jan Fridegård började efter att jag med familjen flyttade från Luleå till Enköping, år 1999. En gång när jag gick på Västra Ringgatan stötte jag plötsligt på en staty vid en liten park. Det var en man med tussilago i handen. Han stod lutad mot en sten och det kändes som om där stod en levande människa som bjuder på en lugn dialog. Jag stannade, läste skylten och det öppnade för mig ett författarnamn – Jan Fridegård.

Från den dagen började jag intressera mig för Jan Fridegård och läsa hans böcker. Hans röst lät för mig mer och mer som en riktig Enköpingsröst, det var något speciellt att bo i Enköping och läsa Jan Fridegårds böcker. Dessutom bekantade jag mig med Aase Fridegård när Jan Fridegårdsällskapet kom ut med en bok om författaren: "Jan Fridegård Minnesbok 2017", en bok med rikt innehåll och data, en oförmedlad historia om författaren där Aase Fridegård och Mats O Karlsson lyckas presentera den folk-käre författaren i en elegant form.

Det är nästan ett axiom att författare alltid livnär ur sin hemort.

Det handlar om inte bara inspirationer, det finns saker och ting ännu djupare och viktigare – födelseorten formerar författarens personlighet. Jan Fridegård och Enköpingstrakten hör ihop. Enköping gav honom inspiration som gjorde honom till en storslagen författare. För födelseorten finns inte rika eller fattiga, finns bara egna.

Jan Fridegård uppstod som en storslagen författare i Enköping och det säger mycket om honom. I Enköpings-trakten växte han upp och han hade sina "smultronställen" i barndomen, här fick blivande författare de mest ovärderliga motivationer att skriva, skapa.

Resan i Jan Fridegårds fotspår genomförde Ak och Sona Welsapar tillsammans med Mats O Karlsson och Marja Östring. Sällskapet guidades av Aase Fridegård, dotter till författaren.

När man vill förstå en författare djupare än vanligt, då besöker man författarens hemort. Där hittar man atmosfären som en gång i tiden bidrog till uppkomsten av en konstnärlig personlighet. Eftersom minnena från barndomen är starka och genomsyrar författarnas framtida litterära verk, så blev det också för Jan Fridegård.

Ifjol besökte jag Mårbacka, Selma Lagerlöfs hemtrakt. Intresset att besöka Selma Lagerlöfs hemort hade vuxit hos mig när jag översatte hennes böcker. Att besöka fysiskt någon ort där du redan vistades andligt – en särskild känsla. Där kan man fånga en andlig kommunikation med personen som man vill diskutera saker och ting med i tyshet.

Den 5 juni reste vi i Jan Fridegårds fotspår när det årets kyliga försommar gav i alla fall en god chans för oss att förnimma skönheten av Fridegårds relaterade Enköpingstrakter.

Resan började från Biskops-Arnö folkhögskola, där det fanns ett rum med böcker från Jan Fridegårds bibliotek. Man förstår att han var mångsidig när man ser hans älskade musikinstrument som gitarr, dragspel och fiol i rummet. Bara en liten detalj till Jan Fridegårds författarporträtt – han lärde sig tre olika musikaliska instrument på egen hand.

Aase Fridegård, som var med på resan och guidade oss, berättade hur fadern drömde om att själv hitta en vikingatidens runsten med text och hur hans dröm uppfylldes till sist och han gjorde en värdefull upptäckt.

Jag satte mig vid Jans skrivbord på hans hemmuseum i Övergran och tänkte – jag var bara tolv år när han gick bort, år 1968. Hur mycket visste jag då om världen och Sverige? Inte mycket, även om jag redan då läste om Lillebror och Karlsson på taket av Astrid Lindgren. Jag var då en skolelev och arbetade säsongsmässigt hela ljusa dagen på kolchos precis som Jan i samma ålder mjölkade herrgårdens kor istället för modern som inte längre orkade arbeta.

Jag tänkte på livets oväntade omvandlingar som hänt mig efter 1968 där vid Jans skrivbord ... Atmosfären framkallade i hjärtat många känslor och funderingar. Att sitta i ett rum där din äldre och internationellt kända kollega en gång i tiden skapade sina folk-kära böcker och lyssna på berättelsen om hans liv av hans dotter – det var meningsfullt och enastående upplevelse.

Det var som att för en gångs skull få leva parallellt med Jan Fridegård, hans tid och hans värld. Och detta inte minst tack vare Aases anspråkslösa men mycket levande skildring av faderns

liv och familjens dåtida vardag. Tack vare Aases berättelse fick man mycket bredare perspektiv i sin syn på Fridegårds författarskap, allt som man läst och fortsätter läsa av författaren.

I Jans biblioteksrum på Biskops-Arnö folkhögskola såg vi kända litterära verk från olika delar av världen som vittnar om hans breda intresse för världslitteraturen. Han hade i sitt bibliotek bland annat böcker av ryska klassiker som Leo Tolstoj, Ivan Turgenjev, Anton Tjechov. Dessutom berättade Aase om faderns särskilda intresse för de ryska klassikernas litterära mästerverk som jag också växte upp med.

Vår resa avslutades i minnestugan i Gåde by, där bodde författaren i sex år med sina föräldrar. I stugan fanns en vas med prästkrage på bordet. Aase Fridegård, Mats O Karlsson, Marja Östring, Inger Hansén, Sona Welsapar och jag passade på att fika vid stugan när naturen bjöd oss på en fin solig stund.

Jag stod vid fönstret i det lilla trähuset därifrån en gång i livet Jan Fridegård dagligen såg över fälten tåget som gick mellan Stockholm och Enköping. Och jag försöker få se genom samma fönster idag något som författaren såg men förmodligen inte hade hunnit berätta om.

En skarp syn hade Jan på livet och en tydlig realistisk författarstil i sitt skrivande. Mig fascinerar hans ärlighet i skapandet, med djup realism skildrar han livet. De svenska statar-familjernas vardag med sina i undantagsfall glädjestunder och vardagliga bekymmer – skulle vara ett levande minne om landets förflutna.

Jan Fridegård vågade erbjuda sina medmänniskor att läsa litterära verk om statarlivet, något som var svårt att acceptera för hans samtida överklasskollegor i början av hans författarkarriär.

Det är vår uppgift numera att våga inte glömma allt som Jan en gång i tiden vågade skildra, det som huvudsakligen talar om oss människor, mänskliga relationer och mänskligheten ... den klara meningen som inte har med tid och tider att göra... (Jan Fridegård, Lars Hård går vidare, 1951.) När vi var på Biskops-Arnö folkhögskola mötte vi en grupp ungdomar. Det visade sig pågående litteraturkurs och ledaren berättade att de precis höll på att diskutera Jan Fridegårds litterära verk. Intresset för Fridegårds litterära arv fortsätter vara stort.

Ak Welsapar,

Enköpingsförfattare medlem i SFF och hedersmedlem i Internationella PEN-klubben

”Jan Fridegård vågade erbjuda sina medmänniskor att läsa litterära verk om statarlivet, något som var svårt att acceptera samtida överklasskollegor i början av hans författarkarriär.”